

MASALSIZ TOPLUM VE OKULDA DEĞERLER EĞİTİMİ¹

1. Giriş

Halk kültürüne bağlı sözlü bir anlatım türü olan masallar, çocukların eğitiminde, sosyal hayata katılmalarında önemli bir yere sahiptir. Masal geleneği, toplumların en kadim geleneklerinden biridir. Masallar, kültürün nesilden nesile aktarılmasında, toplumların maddi ve manevî değerlerini koruma ve yaşatmada küçümsenmeyecek bir rol oynarlar. Çocukta değerler eğitimi dikkate alındığında pedagojik olarak -yaş düzeylerine göre- çocukların alması gereken en temel öğretilerin masal estetiği ile verilebileceği görülecektir. İdeal olanı, çocuğun anlama ve kavrama yetisine göre masal kurmacası içinde vermenin ciddi ve doğru bir yöntem olduğunu söylemek lazım. Yarını bugünden görmek isteyen her toplum, kültürel birikimini, dilini, dinini, örf ve âdetlerini bu yolla gelecek nesillere aşılamaı amaç edinmiştir.

Masallar, çocukların his ve hayal dünyalarını geliştirerek onları soyut düşünceye hazırlamaktadır. Çocuğun iç dünyası masaldaki hayal dünyasına benzediği için çocuk masaldaki olağanüstü durumları yadırgamamakta ve bunları kolayca kendine mal edebilmektedir. Masallardaki gerilim, korku ve serüven çocuğun ruhsal gelişimi bakımından önemlidir. Çocuk, masal kahramanlarıyla bütünleşerek zorlukların üstesinden gelme becerisini öğrenmektedir (Bilkan, 2009: 32).

Masallardaki olay zincirinin, temelde *iyi-kötü çatışması* üzerine kurgulandığını, iyinin zaferi/ödülü; kötünün mağlubiyeti/cezası noktasında bu ödül ve cezanın çocuk muhayyilesinde silinmez bir iz bıraktığını söyleyebiliriz. Küçük yaşta sembolik olarak karşılaştığı bu durumu özümseyen her çocuk, *iyi-kötü, doğru-yanlış, gerçek-yalan*, ikilemleri karşısında konumunu çok daha doğru bir biçimde alacaktır. İyi – kötü savaşında hep iyinin kazanması, çocuğun hayatını da etkilemekte ve “iyi rol”ünü oynamak için masal kahramanını model kabul etmektedir.

Bugün toplumdaki ebeveynler, çağın sorunları karşısında çocukların veya genç nesillerin takındığı tutumları eleştirmekte, eski ve yeni arasında kıyaslamalar yaparak suçlayıcı bir tavır sergilemektedirler. Buraya nasıl geldiğinden dem vurarak etik ve estetik kaygı ile olup biten karşısında çaresizce beklemektedirler. Toplum, içine düştüğü pek çok açmazda olduğu gibi bu açmazı çözme görevini okuldan veya eğitim

¹ Ulusal Öğretmenim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul,2010 s. 77-90

sisteminden beklemektedir. Hâlbuki temel olanı, aile eğitimini, göz ardı etmemek gerektiğini bu beklenti ile unutmuş oluyoruz.

Okuldan beklenen temel değerler eğitiminin bir devam eğitimi olduğunu, ilk ciddi eğitimin aile ortamında olması gerektiğini herkesin bilmesi gerekir. Bu bağlamda okulda verilen değerler eğitiminin anlamlı olması için ebeveynin verdiği eğitimin belli bir aşamada olması şarttır. İşte bu noktada masalın önemi ortaya çıkmaktadır. Ebeveyn, çocuğu hayata hazırlarken bu kurmaca dünyanın sembolik tecrübesi ile çocuğunu tanıştırmayı neredeyse zorunludur.

2. Masal ve Değerler Eğitimi

Masalsız kalan toplumun, sadece okulda verilecek sığ bir eğitimle –ki okullarda eğitimden çok öğretim var artık- değerlerini koruyup taşımayacağına inanıyoruz. Masalsız toplumun hayat damarlarından birinin kopuk olduğunu, yeniden bu kadim geleneğin yaşatılması gerektiğini hatırlatmak istiyoruz.

Masal, insandaki çocukluğun sanatıdır. İnsanoğlunun çocuksuluğunu en güzel şekilde masalarda bulabiliriz. Masal, çocuk ruhunu besleyen, süsleyen, donatan, zenginleştiren, geleceğe hazırlayan, gerçeği dolaylı olarak anlatan bir türdür. Hayal dünyasının can alıcı renklerini, ilginç olaylarını, çocuksu bir anlatımla masallar gerçekleştirir. Masalları sembollerden, hayal atmosferinde ayıkladığımızda hayatın kendisi ile karşılaşırız. Yaşayan gerçekliği bilmece gibi sunan masallarla, her yaşta insanın hayata bakışını besleyen sanat kaynaklarıdır. Masallar, çocukluk cennetinin hayal ülkeleridir. Çocuk ruhunu yansıtan en çocuksu tür masaldır. Çocukluğun yüzü hep geleceğe dönüktür. Masallar da geçmişle değil gelecekle ilgilidir. Çocuk hayali masallardan beslenir ve gelişir. Masallar aynı zamanda gerçek hayatı da yansıtır. Masallardan hayalleri ayıkladığımızda gerçekler dünyası daha kolay anlaşılır (Şirin, 1994:113)

Günümüz modern hayatında –özellikle Batı ülkelerinde- mit ve masal incelemeleri, çocukların ve gençlerin zihin ve ruh gelişimi için temel amaçlardan biri haline gelmiştir. Çağdaş pedagoji, mit ve masalların yeni neslin dünyayı ve genel konjonktürü doğru okumasına doğayı ve insanı kendi gerçekliği içinde kavramasına bilimsel düşünmeye ve yaratıcılığa zemin hazırladığını savunmaktadır (Akdeniz: 2006:177–187).

Psikoloji ve pedagoji, masal metinlerinin eğitimde önemli bir yere sahip olduğunu kabul eden disiplinlerdir. Pedagoğlara göre masalın dört temel fonksiyonu vardır: 1- Eğlenme Fonksiyonu, 2- Psikolojik Fonksiyon, 3- Eğitim Fonksiyonu, 4- Toplum Hayatına Hazırlama Fonksiyonu.

İlköğretim dönemi, anne ve babanın çocuğa aktardığı değer ve kuralların yanı sıra çocuğun da kendini etkin olarak anladığı, benimsediği değer yargıları önem taşımaya başlar. Bu yaştaki çocuklar kim olduklarını keşfetmeye ve bireysel kimliklerini oluşturmaya başlarlar. (Yavuzer, 2004: 14) Bu anlamda bu dönemdeki çocuklara masal estetiği ile “*ait olma, kişisel yeterlilik, güven, sorumluluk, katılımçılık ve takdir duygusu*” gibi değerler aktarılabilir.

Okul çağında çocuklarda kurallar ve sosyal roller giderek önem kazanır. Bu dönemdeki her çocuk kendine özgü zekâ ve kişilik özellikleri ile bağımsız bir bireydir. Çocuğun bireysel özelliklerinin yanında ebeveyn tutumu ve yakın çevre koşulları onun davranış ve gelişimini etkiler.

Çocuk evdeki küçük dünyasından okula geldiğinde dış dünyanın hem fiziksel ve somut, hem de sosyal ve kültürel gerçekleriyle yüz yüze gelmekte ve bu gerçeklerin ortaya koyduğu sorunlarla baş etme sorumluluğu karşısında zorlanır (Kılıççı, 2000: 10).

Masal, okula yeni başlayan bir çocuğun duygularını daha iyi anlamasına ve olumsuz duygulardan daha çabuk sıyrılmasına yardımcı olur. Masal, çocukla ebeveyn arasında doğal bir iletişim köprüsü görevini görür.

Okula başlama, zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal açıdan bir “hazırlıklı oluşu” gerektirir. Altı (6) yaşına gelmiş bir çocuk sosyal hayata girmeye hazırdır. Okul ortamında verilecek becerileri kazanmaya hazır olmalıdır. Buna göre masalsız büyüyen çocuklar ile masalla büyüyen çocukların bu becerileri içselleştirme çabaları birbirlerinden farklı olacaktır. Çocuğun özellikle psiko - sosyal açıdan hazır bulunuşluğu ciddi anlamda önem kazanacaktır. Okulda verilecek her bilgi ve beceri, çocuğun var olan bilgisiyle bağlantı kurmasına zemin hazırlayacak bir düzeyde olmalıdır. Aksi durumlarda çocuk bu bilgi ve beceriyi anlamsız bulacaktır.

Okul, çocuğun kalıtım özelliklerini bir bütün olarak ele alarak sağlıklı, mutlu ve başarılı olması için uygun ortam hazırlar, önlemler alır. Okul, çocuğu olumlu yöne kanalize ederek onun istedik davranışları kazanmasına yardımcı olur. Ancak “*eğitim*” in kaybolduğu ya da sadece “*eğitim –öğretim*” ikilemesinde yer alan bir kavram olarak

var olduğu gerçeğinden hareketle ne yazık ki çocuklarımız okulun sadece “öğretim” yüzüyle karşılaşmaktadırlar. Ki bu yüzün çocuğa çok da sıcak gelen bir yüz olmadığı herkesin malûmudur.

Bugünün masalsız çocukları okula başladıklarında aynı zamanda “sınav maraton”una da başlamış oluyorlar. Çünkü öğretmenin başarısı kazandırdığı öğrenci sayısıyla ölçülüyor. Okul başarısında nitelikle ilgili hiçbir madde yer almaz, sadece nicelik aranır. Eğer 1.sınıftan itibaren çocuklarımız bir “maraton koşucusu” haline gelmiş ise hepimizin kendimizi ve eğitim sitemini bu bağlamda ciddi bir eleştiriye tabi tutması gerekir. Yozlaştığını söylediğimiz toplum, ardı arkası kesilmeyen yeni nesil şikâyetleri, değerlerin yerle bir olduğu tartışmaları gibi nedenler yukarıda bahsettiğimiz ve sihirli değnek diyebileceğimiz “eğitim” kavramının yitirilmesinden başka bir şey değildir.

Çocuk, okuldan eve geldiğinde ebeveynlerin ilk soruları; “bugün test oldunuz mu, kaç yanlış yaptın, seni geçen oldu mu, sen neden 1. olmadın, kim seni geçti...” ise sorgulamamız gereken bir hayli algı ve bakış açılarının olduğunu unutmamız gerekir. Hiç şüphe yok ki; okuldaki iyi ve doğru davranışı takdir etmeyen ve bu konuda çocuğunu yönlendirmeyen veya onu dinleme tahammülü gösteremeyen her ebeveyn bir gün mutlaka dizini dövecektir.

Çocuk, soyut düşünme yeteneğinin gelişimi ölçüsünde sahip olduğu değerlerin bir organizasyonunu yapabilmekte, bu organizasyonda kendi inanç ve kanılarıyla toplum değerlerinin bir sentezine ulaşabilmektedir. Değerler sistemini oluşturan çocuk bunları daha sonraki dönemlerde prensip adı altında anlamlandırmaktadır. Burada dikkat edilecek husus çocuğun sahip olduğu düşünme yeteneği ile değerler sitemini kavrayabilme yetisidir. Çocuk eğer sadece çizgi filmlerle büyütüldüyse –ki ebeveyn için en kolay baştan savma metodudur- o zaman çocuğun bu toplumsal normları algılayabilme becerisi oldukça düşük olacaktır. Çünkü masalın en önemli amaçlarından biri olan “kerevetine çıkma” ya da “kıssadan hisse” adı verilen düşünme eyleminden mahrum olmuştur.

Okulda değerler ile ilgili yaşantıların çocuğun gelişim düzeyine göre tartışılması, bunların aklın süzgecinden geçirilmesi gerekmektedir. Değerlerin şartlanmayla ya da toplumun empozesine bağlı olmaktan çok, akılcı değerlere dönüştürülerek özümsemesi çocuk için daha çabuk kabul edilebilir bir olgu olduğunu bilmeliyiz (Kılıççı, 2000: 123).

Değerler sistemini kabul eden her çocuk, neyin doğru, neyin yanlış olduğuna kendi karar verebilir. Verdiği her kararda sadece kendini değil, toplumu da düşünerek karar vermesi gerektiğinin ayırımına varır. Bu olgunluk için çocuğun değerleri uzlaştırabilme yetkinliğine sahip olması beklenir. Çocuğun geçmiş yaşantıları, hinterlandı zengin bir donanıma sahip ise bu gerçekleşebilir. Değil ise egonun empoze ettiği bireysel eylemleri öne çıkararak olgun bir karar verme becerisini gösteremeyecektir.

Okulda öğrencilerin aynı sınıfta da olsa zihin güçleri ve her birinin geldiği aile ortamının değerleri farklıdır. Bu nedenle aynı sınıftaki çocuklar değerlerin gelişimi yönünden farklı gelişim evreleri içinde bulunmaktadır. Buna paralel olarak her öğrenci sınıf ortamında öğretmeninden yeteri kadar ilgi görüyorsa, yanlış yapma korkusu taşımıyorsa kendini bir yarış ortamında hissetme yerine arkadaşlarıyla belli bir amaca ulaşmak için işbirliği içinde çalışmaya alıştıysa, bireysel farklılıklar gözetiliyorsa ve kendini sınıfa ait hissedebiliyorsa çocuk hangi gelişim basamağında olursa olsun değerleri kabullenme olasılığı da o derece kolaylaşacaktır.

Çocukları eğlendirirken eğiten, onların sosyal gelişiminde önemli faydalar sağlayan masallar, okuma-yazması olmayan ya da düşük olan halkın da romanı ve hikâyesi olmuştur. Masallar, “adalet, doğruluk-dürüstlük, iyilik-güzellik, sabırlılık vb.” değer yargılarını ön plâna çıkartır, bu yönüyle insanları psikolojik ve sosyal bakımlardan etkileyerek onlara örf ve âdetlerin öğretilip ahlâkî değer yargılarının benimsettirilmesinde, sorumluluklarını hatırlatmada, kişilikli birer vatandaş olmada bunların yanında günlük hayatın sıkıntılarında bir an da olsa uzaklaştırmada büyük rol üstlenmiştir (Çıblak, 2008: 39–50).

Anlatmaya dayanan halk kültürü ürünlerimizden biri olan masallar, yakın zamana kadar canlılıklarını koruyabilmiştir. Ancak günümüzde bilim ve teknolojinin ilerlemesi, hemen her eve radyo, televizyon, hatta bilgisayarın girmesi buna bağlı olarak da eski tarz eğlence anlayışının değişerek yeni eğlence araçlarının yaygınlık kazanması, masallardaki bazı özelliklerin kaybolmasına ya da yerlerine yeni unsurların girmesine sebep olmuştur.

3. Masal Örneği ve İncelemesi

KELOĞLAN İLE VEFASIZ ARKADAŞI

Bir varmış, bir yokmuş, hem de Allah'ın kulu çokmuş, bu kullardan biri de herkesin adını sanını işittiği bizim ünlü Keloğlan'mış.

Keloğlan'ın bir arkadaşı varmış. Adı Hüsem'miş.

Yedikleri içtikleri bir gidermiş. Çok samimi imişler.

Böyle imiş ama Hüsem aşırı derecede kıskanç ruhlu biriymiş. Bir gözünü diğer gözünden kıskanırmiş ve çok da çekemez bir yapısı varmış...

Keloğlan o kadar masum, o kadar safmış ki, canım ciğerim diyerek sevmekte olduğu Hüsem'in bu çok çirkin huyunu bilmezmiş. Kendisi gibi bilirmiş.

Anası ile çok fakir bir hayatı varmış. Ama artık, bu hayatı çekemezmiş.

Gurbet ellere çıkıp iş bulmakmış amacı bundan böyle. Fakat tek başına gidemezmiş, çünkü hiç gurbete çıkmamış. Bu yüzden arkadaşı Hüsem'e açmış fikrini. O da münasip bulmuş ve beraberce çıkmaya karar vermişler.

Keloğlan anasının elini öpmüş, tam evden çıkacakken, anası, kuruş kuruş biriktirdiği bir miktar parayı, oğlunun avucuna sıkıştırmış ve iyice tembih etmiş:

“Ey benim saf oğlum, dünyalar çiçeği çocuğum. Bilirim ben seni, birlikte olduğun arkadaşına dikkat et. Herkesi kendin gibi saf ve temiz sanma. Yoksa başın çok ağrır. Gurbete ilk defa çıkıyorsun. Ne hain ol, ne de hainliğe uğra. Hadi uğurlar ola, kara talihin açık ola. Yalnız, çok bekletme beni, gözlerimi yollarda koma emi!”

Hüsem ile köy dışında buluşan Keloğlan, azık torbaları ellerinde kara gurbet yollarına çıkmışlar. Gitmişler gitmişler, bir yere gelip oturmuşlar. Karınları da çok acıkmış. Oturup azıklarını yemişler bir güzel. “Ya bismillah” diyerek, yeniden yollara revan olmuşlar. Dağ, dere, tepe aşyp bir kasabaya girmişler. Karınları yine çok acıkmış, ama azıkları bitmiş. Hüsem, Keloğlan'ın parası olduğunu bilirmiş, kendisinin de varmış parası elbette ama bunu O'na hiç söylememiş.

Hüsem, kendisine acındırır bir ruh haliyle, şöyle demiş: “Keloğlan gardaşlığım, yoktur beş param, varsa olsun haram. Açlıktan bir hal olduk, yolumuza yürümekten aciz kaldık. Yap bana bir iyilik. Fırından koca birer somun alalım, açlığımızı basturalım”.

Çok yufka yürekliymiş ya Keloğlan, doğru girmiş fırına iki somun ekmek ve biraz helva alıp çıkmış. Bir çeşme başına varıp, güzelce karınlarını doyurmuşlar.

Az gitmişler, uz gitmişler, altı ay bir güz gitmişler. Karınları öyle acıkmış ki, mideleri gurul gurul edermiş. Ama Keloğlan'ın parası tükenmiş. Arkadaşında da olmadığını sanıyormuş:

“Yahu demiş Keloğlan, kaldık beş parasız, ne olacak bizim halimiz?”

O kadar aç gözlüymiş ki Hüsem, hâlâ, cebinde parası olmadığını söylemekteymiş, varsa kuşkusunu tamamen yok etmek için arkadaşının.

Karınlarına taş bağlayıp yollarına devam etmişler. Bir yokuşa yukarı çıkarken, bayılıp düşmüşler açlıktan. Bir süre öylece kalmışlar. Biraz ham erik yemişler ve tekrar yürümüşler. Büyük bir ormanlığın yanına gelmişler. Birden bire etraflarının eşkiyalar tarafından sarılması ile neye uğradıkların anlayamamışlar. Ama Hüsem çok daha fazla korkmuş, çünkü tüm foyası şimdi ortaya çıkacakmış. Parasını eşkiyalar alacakmış. Pos bıyıklı eşkiyanın biri, yüksek sesle emir vermiş. “Hey, Keloğlan, önce sen çıkar bakayım altınları, paraları!”

Kendinden emin bir şekilde, söylenmiş Keloğlan. “Yok, param, yalansa ölsün anam, ister inan ister inanma, yalnız kötülük yapma bana!”

Eşkiya, hiç inanır mı?

Tutmuş kulağından, çekiştire çekiştire, “Ulan”, demiş “süt çocuğu, kel kafanı koparırım bak. Beni zorlama, çıkar dök şuraya, üstündekileri”.

Bizimki pek neşeliymiş. Nasıl olsa bir şey bulamayacaklarmış. Hiç ciddiye almamış gibi bir eda içindeymiş. Buna sinirlenen eşkiya, kuşak altılarını, iç ceplerini, çarığının içini bile aramış Keloğlan'ın, tabii hiçbir şey bulamamış... Keyifli keyifli gülmüş Keloğlan, “Demedim mi ben size, anacığımın verdiği üç beş kuruşum vardı. Yolda bitirdim. İnanmazsanız Hüsem'e sorun”.

Harami başı, çirkin bir kahkaha atmış. “Yok, anasının gözü, kim kimin şahidi ulan? Dazlak kafanı yüzerim ha... Peki, şimdi çok sevgili arkadaşını görelim bakalım”.

Hemen savunmaya geçmiş Keloğlan, “O zavallıyı da boşuna aramayın. Yoktur beş parası, gözlerine baksana kör talih karası”.

Hüsem, asıl şimdi çok daha perişan hale düşmüş. Bu çok sevgili arkadaşına yalancı çıkmak, haramilerin yapacağı kötülükten daha fazla üzümü kendisini.

Buna rağmen, yalan söylemekten geri durmayan Hüsem, “Ben de Keloğlan`dan nafakalandım. Yoktur param, varsa olsun haram”.

Fakat haramibaşı, yutmamış. Çünkü bu oğlan, hiç de Keloğlan gibi saf görünmüyormuş. Bed bed bağırması, “Ulan” demiş “Ananın sütü daha ağzında kokuyor, bir de bize yalan söylüyorsun. Ben ararsam fena olur. En iyisi mi, dök şuraya paraları”.

Hâlâ direnirmiş Hüsem, “Arayın şu çarpık oğlanın üstünü”, diye emir vermiş haramibaşı. Hemen aramışlar ve gömleğinin iç cebinden epey para çıkmış. Tabii yüzü gözü kıpkırmızı olmuş utancından, korkusundan. En çok, arkadaşının yalanını anlamasından, yerin dibine girmiş sanki...

Çok sinirlenen eşkıyalar, öyle bir girişmişler ki Hüsem`e, ağzı burnu kanamış. Yüzü gözü morarmış dayaktan. “Hadi defol, cehennem ol buradan”, diyerek kovmuşlar. Keloğlan, korkusundan tir tir titremiş. Acaba, kendisini de dövecekler miymiş?

Yalvaran bir dille şöyle demiş, “Etmeyin eylemeyin, beni öldürmeyin! Bırakın gideyim yoluma, kavuşayım garip anama”.

Fakat haramibaşı, hiç de sandığı ve korktuğu gibi konuşmamış. Şöyle demiş, “Sen, çok temiz ve safsın. Yalan söylemedin bize. Biz senin gibi harbileri severiz be Keloğlan. Dünyalar Keloğlan`ın olmuş. Eşkıyaların başı, “Şimdi sana bir yer tarif edeceğim”, diye devam etmiş konuşmasına, “Bak, şu tepeyi görüyor musun; hah işte o tepeye çık, sağ tarafa bakınca, büyük bir mağara göreceksin. Mağaraya in, sağ köşesinden itibaren otuz metre kadar ileride büyük bir taş göreceksin. Üzerinde dev resmi vardır. O taşın altını kaz, altın bulacaksın”.

Eşkıyalara dünyalar dolusu teşekkür edip hemen yola çıkmış Keloğlan. Tepeye tırmanıp, zirveye ulaşmış. Şöyle bir bakınmış, söylenen mağaraya doğru gitmiş. Kısacası üzerinde dev resmi bulunan taşın yanına varmış. Etrafına bakınmış, kimseler yokmuş. Sivri bir taşla taşın altını oymaya başlamış. Çok fazla yorulmadan bir testi altın bulmuş.

“Şükür şükür, buldum altını, mutlu edecem anamı, doğruluğumun gördüm ödülünü” diye diye yürümüş gitmiş. Türküler söyleye söyleye evine doğru gelirken anası onu görmüş. `Acaba niye erken döndü` diye geçirmiş içinden. Keloğlan, çil çil altınları annesinin gözleri önünde dökmüş. Kadıncağız o kadar sevinmiş ki düşüp bayılmış.

Biz, bakalım Hüsem`in maceralarına. Hüsem, nice memleketleri dolaşmış, işe girmiş, işten çıkmış, ama bir türlü para biriktirememiş.

Gurbetlerden dönmüş köyüne. Köyün girişinde kulaklarına davul zurna sesleri gelmiş. Seslerin geldiği yöne doğru bakmış. Bir kocaman konak ve önünde büyük bir kalabalık varmış. Hızlı hızlı o kalabalığın bulunduğu yere doğru yürümüş. Bir de ne görsün. Keloğlan`ın eski evinin yerinde kocaman bir konak. Şaşkınlıktan deliye dönmüş. Bu olacak iş miymiş? Acaba rüya mı görmekteymiş?

Varmış, birine şöyle sormuş, “Ne var bugün burada, bu kalabalık neyin nesi?”

Adam, “Keloğlan, köyün fakir ailelerinin çocuklarını sünnet ettiriyor” demiş. Bu duyduğu haber karşısında, tuz yemiş keçiler gibi yalanmaya başlamış, inanmamış. Kıskançlık damarları kabarmış ve yine sormaya devam etmiş. “Yahu” demiş, “Hadi bu şölani anladık diyelim, peki şu konak da neyin nesi? Benim bildiğim burada zavallı bizim Keloğlan`ın fakir anası ile oturduğu kötü bir ev vardı. Yanılıyor muyum yoksa?”

Adam, “Yoo”, demiş, “hiç de yanılmıyorsun”.

Hayret dolu bakışları, adamın da şaşkınlılaşmasına sebep olmuş ve sürdürmüş konuşmasını adam, “Gördüğün gibi konak üç katlı. Bir katında anası ile kendisi oturuyor Keloğlan Bey`in. Öteki katta ise köyün hocası oturuyor. Hem de burada çocuklara ders veriyor. Üçüncü kat ise, misafirhane. Köyümüze gelen yabancılar, burada kalıyorlar. Bitmedi demiş adam, daha bitmedi. Az aşağıda yeni bir bina daha yapıyor. Orayı da yetim ve sahipsiz hastalara ayıracak. Senin anlayacağın Keloğlan, artık hepimizin beyi, hepimizin babası oldu”.

Hüsem`in kıskançlık damarları çatlamış ve düşüp bayılmış. Herkes koşarak Hüsem`in olduğu yere gelmiş. Tabii, Keloğlan da gelmiş ama arkadaşını tanıyamamış. Neden mi?

Çünkü çok zayıflamış, adeta iskeleti çıkmış. Üzerine su dökerek Hüsem'i ayıltmışlar. Fakat sağ tarafına felç vurduğu için yerinden kalkamamış. Kimse sahip çıkmamış Hüsem'e. Keloğlan, "Konağın bir odası boş, oraya götürün" demiş, "Bakarız çaresine".

Kısa zamanda özürlüler evinin inşaatı bitince, Hüsem oranın ilk sakini olmuş. Bu arada epey düzelmiş Hüsem, sadece sağ kolu tutmazmış. Keloğlan'ın eline düşmekten dolayı gururu incinmiş ama ekmek elden su gölden kabilinden böyle rahat bir ortamı da terk etmek istememiş. O nedenle, kendisinin tanınmaması için, her şeyi yapmış. Bir yabancı rolü oynamış. Fakat kendisinin cis cıbir olup da, daha düne kadar fakir biri olan bu arkadaşının, böyle servete kavuşmasını bir türlü hazmedemiyormuş. Hep bir hainlik düşünürmüş.

Keloğlan görkemli bir düğün yaparak çok ünlü bir beyin kızıyla evlenmiş. İsmi Gülşah olan bu hanıma, özürlüler Gül abla derlermiş. Çünkü bir anne gibi onları ziyaret eder, hallerini hatırlarını sorar, ihtiyaçlarını karşılar. Hüsem, Keloğlan'a karşı artık ciddi bir düşmanlık beslemeye başlamış. Kendisinin bir çulu bile yokmuş ama arkadaşı hem zengin olmuş, hem de güzel bir kızla evlenmiş. Bunları düşündükçe erim erim erirmiş. Mutlaka, bir kötülük yapmak için, fırsat kollarmış.

Günün birinde Gülşah, özürlüleri ziyarete gelmiş. Her birine güzel hediyeler vermiş, nasıl olduklarını sormuş, morallerini tazelemiş. Tam kapıdan çıkacakken, ayağı kayıp yere düşmüş ve ayağı kırılmış. Keloğlan bu olaya çok üzülmüş, hanımı ile birlikte yatakta yatmış. O kadar çok severmiş ki Gülşah'ını. Yine böyle bir gecenin birinde, karısının inlemeleri sırasında, canı çok sıkılmış ve öteki odaya geçmiş. Tam bu sırada, nur yüzlü ihtiyar bir zat durmuş karşısına. Ağır ağır şunları söylemiş: "Hey merhamet abidesi Keloğlan, eski bir arkadaşın hanımına bu kötülüğü yapan".

Böyle demiş ve kaybolmuş nur yüzlü adam. Keloğlan'ı almış bir düşünce. Kim olabilirmiş bu eski arkadaşı? Gece düşünmüş, gündüz düşünmüş, işin içinden çıkamamış. Oğlunun bu kadar düşünceli olmasından ciddi derecede rahatsız olan anası, şöyle demiş: "Ah benim fakirken zengin olan oğlum, ah benim kendisi saf, talihi ak oğlum, hanımının düşmesine sebep olan, senin eski arkadaşın Hüsem olsa gerek".

Keloğlan, bu söze gülmüş, "A benim tatlı anacığım, Hüsem, şimdi kim bilir nerelerdedir. Benimle birlikte gitti ve bir daha dönmedi.

Anası ısrar etmiş, "Yok oğlum yok" demiş, "Sen hele şu hastaların özürlülerin aslını, esas adlarını, kim olduklarını bir araştır. O zaman gerçeği göreceksin".

Fakat Keloğlan'ın aklı hâlâ bunu almazmış. Ama anasının dediğini yapmayı kafasına koymuş, gitmiş özürlülerin bulunduğu binaya.

Gururuyla oynamadan tümünü sorguya çekmiş bey olarak. Sıra gelmiş Hüsem'e.

Hüsem her ne kadar rol yaptıysa bile, Keloğlan tanımış. Ama hiçbir şey dememiş bu konuyla ilgili olarak. Önce gerçekten emin olmak için Hüsem'e sormuş:

"Senin adın ne?"

"Cemal", demiş Hüsem.

Kafasını kaşımış Keloğlan:

"Bir yanışın yok değil mi?" demiş tekrar. "Yoo", diye cevaplamış Hüsem, "Cemal'im ben".

"Peki, nereden geldin buraya, o sünnet şöleni günü, ne işin vardı buralarda?" diyerek iyice işin aslını öğrenmek istemiş. Sesine bir gariplik vererek konuşmuş Hüsem, "Ben bir garibim. Kimim kimsem kalmadı dünyada. Memleketimde iftiraya uğradım. Canımı zor kurtardım. Böyle diyar diyar dolaşıp dururken, sizin köyünüze uğradım. Gerisini biliyorsunuz. Sinirlenmiş Keloğlan, o kolay kolay sinirlenmeyen Keloğlan. "Peki" demiş "Sen o gün Gülşah'ı düşerken gördün mü?".

"Tövbe tövbee!... Yine iftiraya uğrayacağım galiba!" diye söylenmiş Hüsem. Bu konuşmaları başından beri dinleyen bir özürlü, dayanamamış, "Beyim demiş, "Beyim bu genç bal gibi yalan söylüyor. Nereden mi bilmekteyim? Gülşah abla, buraya her gelişinde bu gence bir şeyler oluyor. Devamlı takip ediyor. Geçen gelişinde de takip etti ve tam kapıdan çıkarken elindeki sabunu geçeceği yere koydu. Gülşah Abla da düştü ve ayağı kırıldı. Hem gerçek adının Hüsem olduğunu, burada birine söylemiş. Bu huysuz ve hain oğlan baştan ayağa yalancı beyim..."

Keloğlan'ın aklı karışmış.

Bu ihaneti, kendisine nasıl yaparmış? Bir türlü içine sindirememiş. Buna artık dayanma gücü kalmayan Keloğlan, Hüsem'i kovmuş...

Hüsem, utancından köyünde de duramamış ve almış başını gitmiş. O gün bu gündür hala nerede olduğunu bilen yokmuş...

Propp'un masal inceleme yöntemi, masal kahramanlarının fonksiyonlarına dayanır. Buna göre yukarıdaki masalı şöyle inceleyebiliriz:

1. Aile fertlerinden birinin evden uzaklaşması: Keloğlan iş için evden gider
2. Hasımın bilgi elde etme yolları: Hüsem, Keloğlan'ın parasının olduğunu anlaması.
3. Hasımın kurbanı aldatma yolları: Hüsem, hiç parasının olmadığını söylemesi ve Keloğlan'dan geçinmesi.
4. Kurbanın oyuna gelmesi: Keloğlan'ın, Hüsem'in gerçekten parasız olduğuna inanması.
5. Müstakbel başışçının davranışlarına kahramanın tepkisi: Haramibaşının başışı ve Keloğlan'ın şaşırması
6. Kahramanın istenilen yere ulaştırılması: Haramibaşının Keloğlan'a hazinenin yolu göstermesi.
7. Kahramanın başışı (büyülü nesne) elde etmesi: Keloğlan'ın altınları alması
8. Hasımın yenilmesi: Hüsem'in kovulması.
9. Kahramanın geri dönüşü: Keloğlan altınlarla köye, annesine dönmesi.
10. Hasımın dönüşü: Hüsem'in tanınmadan köye dönüşü.
11. Kahramanın takip edilmesi: Hüsem'in köye gelip Keloğlan'ı ve karısını takip etmesi
12. Hasımın aile fertlerine zarar vermesi: Hüsem'in Keloğlan'ın karısının düşmesine ve ayağının kırılmasına sebebiyet vermesi.
13. Kötülük haberinin yayılması: Keloğlan'ın karsının ayığının kırıldığı haberinin yayılması.
14. Hasımın maskesini düşürme: Hüsem'in tanınması
15. Hasımın cezalandırılması: Hüsem'in köyden kovulması.

Propp yönteminde 31 fonksiyon bulunmaktadır. Bu masamızda bu fonksiyonlardan 15'i bulunmaktadır. Bu masalı dinleyen her çocuk, Keloğlan olmak ister. Keloğlan'ın iyi ve faydalı rolü çocuk için cazip edicidir. Çünkü Keloğlan iyi olduğu için kazanmıştır. Hiçbir çocuk kaybetmek istemez; her çocuk kazanan olmak ister. Bu masalla, vefa ve dostluk gibi kavramlar ile yalan ve ihanet gibi kavramlar paradoksal olarak çocukların belleğine kazanmış olur.

4. Masal Eleştirileri

Masal, ders verme, eğitime, sonuç çıkarma amacına hizmet eden bir özelliğe sahiptir. Masalın duygu ve düşünce terbiyesi bakımından önem taşıyan yönü, zaman zaman tartışılmış, hatta Rousseau gibi bazı düşünürlerce zararlı görülmüştür. Masalın çocuklar

açısından zararlı olduğunu savunanlar, bu eserlerin çocukları hayalî ve gerçekdışı olaylara sürüklediğini ve mantıklı düşünmekten alıkoyduğunu ileri sürmektedirler. (Bilkan: 2009, 31)

Grimm kardeşlerin masalları yaklaşık 200 yıldır dünya literatürünün baş eserlerinden sayılır. Bu araştırma, günümüz şartlarına göre değişen dünyamızda çocuk ruhunun da farklılaştığı ve artık bu masalların bir “süzgeçten” geçirilerek değişen eğitim anlayışına göre yeniden değerlendirilmesi ve incelenmesini amaçlamaktadır. Söz konusu masallardaki baskı, şiddet ve diğer kötü örnekler nedeniyle bahsedilen masal sahneleri uzmanlara göre uzun süre çocuğun bilinçaltında depolanabilmekte ve çocuğun korkak, içe kapanık saldırgan olmasına sebep olabilmektedir. Burada söz konusu olan çocuktur ve onun dünyasıdır. Korku ve şiddetle çocuk dünyasına girmenin, ileride tamiri mümkün olmayan tahribatlar oluşturacağı açıktır. Bu temel sorunun giderilmesine yönelik olarak masalın aslına sadık kalınarak, bazı sahnelerin çıkartılması uygun olabilir. Özellikle şiddet ve korku içerikli sahnelerin, kısaca çocuğa kötü örnek olabilecek tüm sahnelerin masallardan, masal yapısını bozmadan çıkartılması gerekmektedir. Gözlerin oyulması, kellenin kopartılması sahnesi verileceğine kısaca “cezalandırılmıştır” denilip masal bitirilebilir. Yukarıda bahsedildiği gibi bu tür sahneleri içeren masallar şayet çocuklara kötü örnek olacaksa, bunları hiç anlatmamaktansa biraz daha Dayıoğlu'nun tabiriyle "pembe tüllere sarılarak" ifade edilmelidir (Güneş, 2006: 111).

Yukarıdaki eleştirilerin doğruluk payları elbette vardır. Ancak, Harry Potter gibi herhangi bir din ve inanç sistemi veya felsefi anlayıştan yoksun olan anlatıların çocuklara düzensiz bir dünya fikri aşılacaklarını görmek gerekir. Bu anlatıların zararları dikkate alındığında, değerler ve kabuller ile ilgili olarak masalların anlatıcı tarafından ustaca kötü sahnelerden temizlenebilme ihtimalinin olduğunu biliyoruz. Hâlbuki çizgi film ve sihirli gösterimlerin hepsinde çocuk çok açık bir tehlike ile karşı karşıyadır. Çocuğun tehlike karşısındaki savunmasız hali, yarının temel sorunu olarak bize yansımaktadır.

Pedagojik açıdan masalın şiddet ve korku yönü anlatıcı tarafından telafi edilebilir; ancak çizgi film ve sihirli gösterimlerin şiddet ve korku sarmalı karşısında edilgen olan çocuğun yapabileceği bir şey yoktur.

5. Sonuç ve Öneriler

Masal, bizim gerçeğimiz. Neyi kaybettiğimizi anlayabilirsek neyi kazanmamız gerektiğini de biliriz. Masal, yitik hazinemiz. Bulunması gereken bir zayi ilanı. Düşünüldüğünden daha önemli rolleri olan bu kadim geleneğin yeniden hayat bulması kanaatimizce çok önemli. Masal okumayı, her bir ebeveynin başvurması gereken ciddi bir eylem olarak düşünüyoruz. Geleceğin inşasında rol alacak her çocuğun masalla büyümesi arzu ile şu önerilerimizi sıralayabiliriz:

1. Her ebeveyn çocuğuna masal atlatmalı. Masal anlatma yetisi yoksa masal okumalıdır.
2. İlk ve temel değer eğitiminin ailede olduğu unutulmamalıdır.
3. Masal, çocuk için iyi bir iletişim ve eğitim aracı olduğu akıldan çıkarılmamalıdır.
4. Özellikle anasınıfları ve ilköğretim 1. Kademe öğretmenleri masala zaman ayırmalıdır.
5. Okullarda ikinci plana atılan “eğitim”, en az “öğretim” kadar yeniden önemsenmelidir.
6. Okuldan dönen çocuğa ilk sorulan soruların “eğitim” içerikli olmasına ve çocuğun iyi ve doğru davranışlarının ödüllendirilmesine özen gösterilmelidir.
7. Çizgi film yerine kitap okuma teşvik edilmeli, çocuğun bu yeteneklerinin gelişiminde masalın rolü dikkate alınmalıdır.
8. Eğitimde tesadüflere yer olmadığı bilinciyle hareket edilmeli, her çocuğun ev veya okul ortamında milli ve manevi değerler ile tanışması sağlanmalıdır.
9. İyi, güzel, doğru, adil, eşit gibi kavramların çocukların gündeminde yer almasına özen gösterilmelidir.
10. Masalını kaybedenlerin geleceklerini kaybedecekleri fikri ile hareket edilmeli, masalın eğitim yönü herkesçe paylaşılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akdeniz, Safiye (2006) “Bir Masal Metinleri İnceleme Modeli Önerisi ve Uygulaması”, *Ankara Üniversitesi II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, Ankara.
- Bilkan, Ali Fuat (2009). *Masal Estetiği*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Çıblak, Nilgün (2008). “Teknoloji Çağında Kültürel Miras Olan Masalların Korunması”, *Türklük Bilimi Araştırmaları* S.23.
- Çobanoğlu, Özkul (2002). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Güneş. Hasan (2006). “Grimm Masallarının Olumsuz Eğiticilik Boyutu” *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt:III, Sayı: II*.
- İpek, Emel (2004). *Masal Dünyası*. İstanbul: Papatya Yayınları.
- Kılıççı, Yedigâr (2000). *Okulda Ruh Sağlığı*. Ankara: Anı Yayınları.
- Şirin, Mustafa Ruhi (1994). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Yavuzer, Haluk (2004). *Okul Çağı Çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, Haluk (2005). *Çocuğu Tanımak ve Anlamak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.